

RADU BUZĂIANU

PE PRISPA
ISTORIEI

Prefață de
Cornel Constantin Ciomâzga

editura
Σοφία

București

PREFAȚĂ

O seducție irefutabilă și o strașnică poveste de iubire a fost întâlnirea mea cu Interuiul. I-am dedicat mult timp și multă preocupare într-o vreme pe când trudeam în arșița undelor radio sau printre stihile cernelurilor gazetăriei. Meșterii iscusiți care mi l-au descoperit, scoțându-l parcă de sub ferecături de mare taină, vorbeau despre acesta ca despre o adevărată știință. Spuneau că ascendențele și descendențele lui sunt de viță rară și că se înrudesc cu artele. Că a intervieva nu numai că nu este similar cu a interoga, ci înseamnă chiar știința de a înnobila o schemă interogatorie cu acele nuanțe dialogale și cu anume subtilități psihologice, filigranate atent până devin literatură sau spectacol dialogal. Ceea ce ar trebui să fie, cel puțin după pretinderile numelui, mult prea uzitatul *talk show*!

Nu m-aș fi gândit că după ce mă voi fi depărtat mulți ani de sinchisirea asta, de însăși bucuria pedagogiei pe gen, căreia i-am dedicat un alt calup de timp din viață, va mai fi o zi în care să mă gândesc la toate acestea. Dar ziua a venit

odată cu Radu Buzăianu și cu această carte pe care tocmai o ții în mână, *iubite cetitor*.

Și ziua, și cartea, și autorul au venit însă într-un fel foarte particular. Protejându-mă parcă de orice posibilă nostalgie. Nimic din ceea ce-ar fi putut să mă ducă în teritoriile aducerilor-aminte nu s-a petrecut.

Radu Buzăianu și-a trăit singular și dezinvolt entuziasmele ticluirii acestui tom, cu bucuria copilului care, recitându-l pe *Zdreanță*, nu este câtuși de puțin interesat de biografia lui Arghezi.

El înlătură din calea efuziunilor orice barieră teoretică inhibitivă. Ignoră orice *schemă interogatorie înnobilitată cu nuanțe dialogale și cu subtilități psihologice* și, cu grație temerară, ca un pictor la primul său nud, când, cu modelul viu și voluptuos în față, răstoarnă șevaletul, pentru că-l încurcă dimensional probabil, și pictează direct pe perete.

Radu își întâmpină partenerii de dialog *pe prispa istoriei*, fără nici un protocol, îi tratează, auster și sincer, doar cu emoția statului de vorbă uitate, așa... ca între oameni.

Ce oameni!

Ce oameni?

Cum a zis un alt temerar: *Niște oameni acolo și ei, care știu dureros ce e suta de lei*. Cei mai mulți dintre ei! (*n.a.*). Na!

Speculativ poate, ori din rațiuni de marketing, sau poate din calcule autoriale bine chib-

zuite și elaborate de către soție sau mamă, ori de către amândouă, n-ar fi de mirare, oricum lipsit de importanță, Radu Buzăianu ne pune în față o colecție rară de dialoguri spectaculare, nesingulară, dar singularizată.

Cu conotații evanghelice parcă, în galerie se numără doisprezece actanți. Douăsprezece dialoguri.

Șevaletul este pus la loc, dar pe pânză nu se exersează nicidecum un nud năvalnic, ci nenumărate și captivante scene și peisaje epopeice din viețile unor academicieni, doctori, cercetători, profesori, actori, muzicieni, a unui consternant veteran de război sau a unui frapant gropar din celebrul cimitir Bellu, necropolă pe care o împarte evocator cu criticul literar Dan, musai C., Mihăilescu.

Și pentru ca să spulbere orice posibilă rătăcire suspiciune de misoginism, cartea cuprinzând, ce-i drept, o grea galerie masculină, autorul etalează într-un colț al panopliei, aproape ostentativ, o femeie. Poate tot pe principiul singularizării. Sau poate cu trimiteri optimiste la dezideratele matriarhale. Ori, shakespearean, ca o replică la prezența groparului Tase.

Oricum, tonică intenția.

Academicianul și mai cu seamă istoricul **Dinu C. Giurescu**; neurochirurgul **Leon Dănăilă** – înainte de a fi (vai, vai, vai!) senator; doctorul **Pavel Chirilă**; fizicianul **Andrei Dorobanțu**;

actorul **Dorel Vișan**, **Dan Puric** – actor, regizor, scriitor, dansator, ritor (...or), dar mai ales, ca un puric înțelept, apropiat de câine; **Gheorghe Zamfir** – un om cosmic, aparținând totuși Pământului întreg; **Mihai Niculae** - unul dintre cei mai științifici arhiviști (o să vedeți!); **Valentin Ștefanovici** – veteranul despre care am amintit mai sus; **Dan C. Mihăilescu** – omul care (a)duce cartea; Groparul **Tase**, și... doamna care nu cunoaște toamna – actrița **Manuela Hărăbor**.

Aceasta este compoziția *sui-generis* a acestei cărți.

Aceasta este garanția!

Păi, atâția oameni deștepți s-ar fi adunat ei laolaltă *pe prispa istoriei* dacă n-ar fi fost un chichirez?

Întrebați-l pe Tase!

Sau mai bine citiți cartea! Căci de povestit n-o să v-o poată povesti nimeni. Fiindcă nici întrebările, nici răspunsurile, și cu atât mai puțin chichirezul, nu se pot povesti.

P.S.

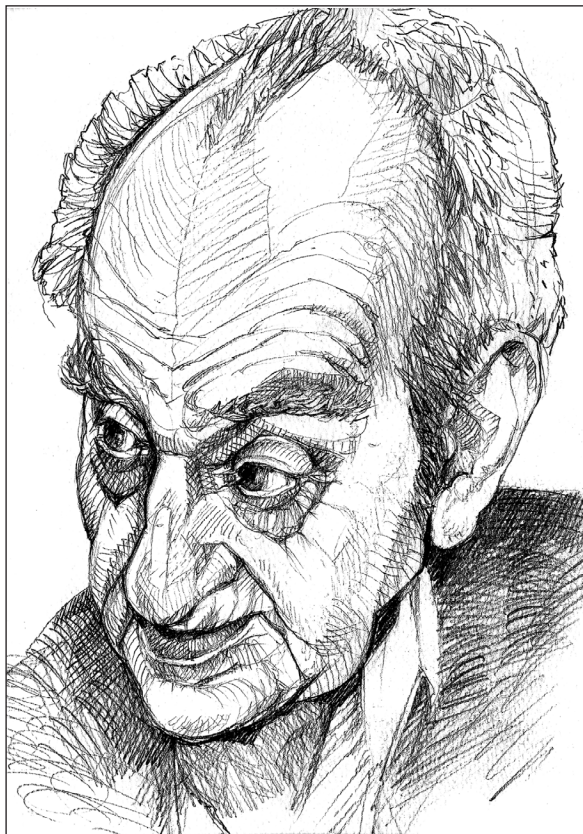
Radu, pentru că obștește introducerile astea numite cu tâlc prefețe sunt ca postgenericile la film, adică nu le citește mai nimeni, și oricum nu până la sfârșit, mă prevalez ca tocmai aici să-ți spun ceva ce vom ști numai noi: Minunat lucru ai făcut! Ai scos din sufletele oamenilor acestora ceea ce Roșia Montană nu deține. Ai scos adică amintiri și evocări diamantine, meditații ste-

lare, afirmații înduioșătoare sau dramatice, dar mai presus de toate, prin întrebările tale sincere, vii și necăutate, ai pus în lumină curată un mare adevăr. Singur și atât de necesar: lumea toată întru totul ar fi restaurată dacă oamenii I-ar face loc lui Dumnezeu în viețile lor, precum augmentabil au făcut-o cei mai mulți dintre interlocutorii din această carte.

Ăsta-i chichirezul!

A meritat să răstorni șevaletul!

Cornel Constantin CIOMÂZGĂ

VALENTIN ȘTEFANOVICI
veteran de război

Am tot întâlnit ideea războiului nevăzut, cel pe care-l purtăm cu toții în noi. Și mi-a rămas în minte o idee pe care a spus-o la un moment dat un om inspirat: toată nenorocirea omului vine din incapacitatea de a rămâne la el acasă. Războiul propriu-zis, până la urmă, asta este: neputința de a câștiga lupta cu egoul, de a rămâne în cadrul tău, de a-ți ajunge ceea ce ți s-a dat, de a nu tânji la lucrurile celui alt. Istoria lumii e o desfășurare a unei continue lupte pentru ceea ce au ceilalți. La asta a fost redus omul până la urmă, la „a avea”. Iar o întreagă istorie ar putea fi redusă la gestul celui mai mare cuceritor al lumii, Alexandru Macedon, când a cerut să fie înmormântat cu mâinile pe afară, ca să știm cu toții că n-a plecat cu nimic dintre cele pentru care a luptat.

Reducând proporțiile, cel mai groaznic război al lumii l-am trăit în trei ore acasă la unul dintre purtătorii lui, Valentin Ștefanovici, în vârstă de 99 de ani. Se exprimă coerent, dar se mișcă cu greu, dintr-un colț în altul al apartamentului la care mai reducem o dată lumea. Se mișcă de parcă ar purta în spate istoria întreagă a țării ăsteia. Zâmbește, are haz și drăcuie discret și instinctual în timp ce povestește, ca un făcut, exact momentele în care pare că acesta și-a vârât coada. Un om ce a dus în spate războiul altora, cu tot dramatismul în care așa ceva te aruncă. De la momentul în care își lasă mama plângând pe un peron, trecând prin bătălia de la Stalingrad și trăind momentul istoric în care s-a ales între Stalin și Hitler. Valentin Ștefanovici nu mai poate ieși din ca-

să și de acolo, între cele câteva camere, poartă ultima bătălie și cea mai grea, războiul nevăzut pe care-l dăm cu sinele. De aceea poate a și rămas singur.

– *Ați supraviețuit unui infern.*

– Nimeni n-a sperat că poate să scape dintr-un infern. Când știi că se declanșează și știi că e forța maximă posibilă și-ți vine în față cu toată tehnologia lor nouă, e greu să crezi că poți să scapi. Nu se poate descrie. Se poate doar trăi. Prizonierii erau duși în Siberia. Noi ne gândeam că, dacă suntem împușcați, să fim împușcați în ochi, în mână, în cap, dar nu la picioare. Nu la picioare, ca să putem să fugim. N-ai cum să scapi altfel. Posibilitatea să ieși de pe front neîmpușcat nu există.

– *Ce vremuri ați prins! Ați trăit cel mai sângeros război din istorie...*

– Asta este. Stalingradul era orașul lui, al lui Stalin. A fost ocupată o parte din el, iar în partea de sud, unde eram noi, unde stăteam eu cu tunul amplasat, vedeam clădirea celebră a Armatei Roșii. Nu mai știi cum îi spunea. Acolo au avut fabrică de tractoare, pe care au transformat-o în fabrică de tancuri. Acolo se fabricau tancurile acelea celebre, T-34 de tone. În lupta cu noi le-au folosit pentru prima dată. Vreo 600 de tancuri au ieșit de acolo.

– *Cum se putea coordona o armată atât de extinsă atunci?*

– Frontul era unitar. Liniile erau toate una în fața celeilalte, la 150 de metri. La Stalingrad, unele erau ocupate de nemți, altele, de români.

– *Ce e cel mai greu într-un război?*

– Nu ai niciodată siguranța de unde te poate ataca inamicul. Ai idee despre conduita lui, dar de unde vine n-ai de unde să știi. Sau n-aveai atunci. Și nu știam nici cu ce armament vine. Ei dețineau ce era mai nou în materie de armament, noi mai puțin. Noi, românii, zic. Am ajuns de la Prut până la Volga, 2500 de kilometri, și toți parcurși în lupte, nu așa. Apoi invers, de la Volga la București. La întoarcere, e adevărat, am mai scrântit-o. La 20 noiembrie 1942, a început ofensiva lor la Stalingrad. Îmi aduc aminte și acum: era cinci dimineța și o ceață densă de-ți băgai degetele în ochi și nu vedeai. Ceață și frig. Acesta a fost avantajul lor. Atacau, de obicei, când era sărbătoare: de Paști, de Crăciun sau de Anul Nou. Nu exista să nu atace. Și nu oricum, ci masiv. Eu am fost comandant de pluton într-o companie și apoi de divizie. Dar în luptă, vă dați seama, nu mai aveam nici epoleți, nici nimic. Ni se mai spunea „domnule locotenent”. Când auzeau asta, cei din jur se așezau și ei lângă, căutau să vadă dacă te organizezi, ce faci. Era ordin

la ruși să omoare toți ofițerii, era stabilit, nu stăteau la vorbă. De-asta spun, asperitățile astea ale războiului... Nu-ți dai seama când poți să ajungi „înger” și să termini sau când ești lovit la picioare și nu mai poți să fugi și să te retragi. Când s-a spus „Români, treceți Prutul!” și s-a ajuns în Basarabia, au tras cu branduri și ne loveau la picioare cu ele.

– *Ați parcurs drum lung în luptă.*

– Am plecat de la Prut și am ajuns la Volga. N-am avut o zi concediu, sau o oră, nimic. În luptă încontinuu, fie iarnă, fie vară. Căzuse Odessa și n-am fost lăsați să intrăm acolo, am fost trimiși în nord. De-acolo am plecat către Nicolaev, care era port la mare. Era iarnă, l-am cucerit și am mers mai departe. Frigul și lipsa de îmbrăcăminte... Aveai o armă în mână, și, când apăsai pe trăgaci să plece glonțul din țeavă, din cauza frigului vopseaua îngheța și nu mai mergea. Și atunci, singura apărare era să aruncăm armele și să rămânem cu sacul de merinde la noi în care aveam cinci grenade. Cu arma nu mai aveam siguranță. După trei zile de stat în Nicolaev, s-a declanșat tifosul și ne-au băgat în carantină.

– *Ați avut vreodată senzația că faceți ceva greșit avansând?*

– Da. Treceam Donul pe la Zenska. Donul nu e mare, e cam de aici până vizavi. De acolo, îmi

aduc aminte, am trecut printr-o pădure și, când am ieșit, se vedea pe un câmp, departe, Armata Roșie. Am continuat deplasarea până la o casă din zonă unde erau două fete și bunica lor. Eram cu Pora, ordonanța mea; Pora Alexandru îl che-
 ma. Am zis să verificăm podul, să nu fie partizani acolo. Țștia nu stăteau la discuții, ne rădeau. Așa că m-am urcat în pod să verific. De acolo am vă-
 zut tot câmpul pe care se afla Armata Roșie. I-am instruit pe ai mei cum să tragă. Aveam un tun. Tun de Schneider 47. L-am pus în poziție și au început să tragă. Rușii au răspuns, și proiectilul de la ei a intrat prin acoperișul casei și a explod-
 at în pivniță, unde erau ascunse fetele. Pe una a rănit-o la picior, pe cealaltă a omorât-o. Pe cea rănită am încercat s-o ajutăm și i-am scos schije-
 le din pulpă cu mâna. Am trimis-o apoi cu Pora la doctorul Mircea Panțu la un post de comandă. M-am simțit vinovat de ce s-a întâmplat acolo.

– *Spuneți-mi despre omul acesta, Pora.*

– Vă zic un lucru foarte complicat. Nu știu dacă e scuzabil faptul că s-a automutilat. Se-
 ara, când la noi venea masa, rușii știau. Trăgeau ei, trăgeam și noi. Într-o seară, mare zgomet.
 „Domnule locotenent, l-au omorât pe Pora.” Vă închipuiți: un om lângă care dormeam, cum să-i fi venit lui rândul? Mă duc la el. „Ce-ai?” „Sunt împușcat în picior. Două gloanțe.” L-am bandaj-
 at și l-am trimis la postul de comandă al compa-

niei. Domnule, pleci de frică și fugi să te aperi. De acolo, l-au evacuat în țară să se opereze. A ajuns la Constanța și de acolo primesc apoi o carte poștală: „Barosane, femei frumoase, mâncare și dragoste. Te aștept aici.” Și ajung cu povestirea la final. Vin în țară, după ce ne resping rușii. Sunt cazat la spitalul CFR nr. 2. Domnule, aud pe hol: „Locotenent Ștefan!” Țipa unul. Cine era? Pora. A aflat că a venit un transport de răniți de la Stalingrad. Cum a aflat că sunt printre ei nu știu. Mă căuta. Vă închipuiți ce bucurie că l-am văzut! Atunci mi-a spus ce-a făcut: „M-am automutilat.” De ce? A primit o scrisoare de la nevastă-sa că a născut o fetiță și nu mai putea de dorul copilului.

– *Dintre toate momentele prin care ați trecut, care a fost cel mai dramatic?*

– Imaginează-ți: se declanșează la ora cinci dimineață ofensiva. Când au apărut tancurile – le-am văzut ca de aici la ușa de la intrare –, i-am strigat colegului meu Popa: „Popică, vezi că vine tancul!” Am tras în tanc. Îmi aduc aminte că s-a oprit, a tras și el. Proiectilul a căzut în spatele meu. N-am simțit nimic până când nu mi-au strigat că-mi curge sânge din mână. Mergeam automat. Am ieșit și am fugit. Tancul se ținea după noi. Contra unui fier masiv de 34 de tone n-ai cum să lupți. Avea tun de 76 mm, noi aveam artileria ușoară de 75. Dar care a fost norocul nos-

tru? Atunci au inventat ei tancul acesta, T-34. Dar nu avea mitralieră pe el. Dacă avea mitralieră, gândiți-vă ce se întâmpla. Ofițerului Târlănescu i-a prins mantaua pe șenilă, l-a făcut praf. Țsta a fost cel mai dramatic moment. Și, în afară de ăsta, am avut tot așa... După ce am ieșit din Stalin-grad, am ajuns într-o vale unde am dat de niște adăposturi din brazi făcute contra artileriei. Înainte de a intra acolo, a explodat un proiectil. Cel de lângă mine mi-a zis să intrăm în bordei. Ce să mai intrăm când în fața noastră era un soldat cu capul doar pe jumătate, mergea și la un moment dat a căzut? Locotenentul de lângă mine țipa că și pe el l-au omorât: un fascicul de gloanțe i-a retezat burta. Nu știu cum totuși nu avea nici un maț atins. Da' el țipa de frică, nu știa ce era cu el. L-am bandajat cât am putut și am ajuns cu el așa, în plină iarnă, până la Rostock. Și nu s-a infectat; era coaja cu sângele negru. S-au mirat și doctorii ăia: câteva luni pe drum fără să se infecteze.

– *Ați primit vreo decorație în urma acestor momente prin care ați trecut?*

– Am primit. Am Coroana României în grad de cavaler cu panglică de virtute militară. Am suferit mult din cauza asta. Scrie pe brevet: pentru fapte de arme săvârșite contra Uniunii Sovietice. Am primit-o pe timpul comuniștilor. A doua zi, n-am mai avut voie să intru la Institutul unde eram salariat. Am pățit mult de pe urma ei.